

loạt động trải nghiệm trong chương trình phổ thông mới lưới ánh sáng của triết lí giáo dục Hồ Chí Minh

àng Phi Hải

Đảng Đại học Sư phạm - Đại học Huế
1 Lê Lợi, thành phố Huế, tỉnh Thừa Thiên Huế,
Việt Nam
na.h. phai2907@gmail.com

TÓM TẮT: Chủ tịch Hồ Chí Minh là một tấm gương sáng ngời về tự học. Suốt hành trình bốn ba ở nước ngoài từ năm 1911, qua nhiều nước, nhiều châu lục khác nhau, với sự nỗ lực không ngừng nghỉ của bản thân và thông qua những trải nghiệm thực tiễn, đặc biệt là sau khi đọc được Sơ thảo lần thứ nhất những luận cương về vấn đề dân tộc và vấn đề thuộc địa của V. I. Lênin (giữa năm 1920), Người đã tìm ra con đường giải phóng cho dân tộc Việt Nam. Cùng với vai trò hết sức quan trọng trong việc chấm dứt sự khủng hoảng về đường lối cho Cách mạng Việt Nam đầu thế kỉ XX, trong lĩnh vực Giáo dục, triết lí giáo dục được Người đúc kết trong những năm tháng hoạt động của mình cách đây hơn nửa thế kỉ đến nay vẫn còn nguyên giá trị. Với ý nghĩa đó, triết lí giáo dục ấy của Người đã được Đảng và Nhà nước ta học tập trong việc xây dựng Chương trình Giáo dục phổ thông mới hiện nay. Đó là triết lí học đi đôi với hành, lí luận luôn gắn với thực tiễn.

TỪ KHÓA: Hoạt động trải nghiệm; chương trình phổ thông mới; triết lí giáo dục Hồ Chí Minh.

→ Nhận bài 26/6/2019 → Nhận kết quả phản biện và chỉnh sửa 25/7/2019 → Duyệt đăng 25/8/2019.

1. Đặt vấn đề

Chủ tịch Hồ Chí Minh đã từng xác định “*Vi lợi ích mười ấm thì phải trồng cây, vì lợi ích trăm thì phải trồng người*”. Người đánh giá giáo dục (GD) chính là quốc sách hàng đầu đối với sự phát triển của một đất nước: “*Non sông Việt Nam có trở nên vẻ vang hay không, dân tộc Việt Nam ở được sánh vai với các cường quốc năm châu hay không, hình là nhờ một phần lớn ở công lao học tập của các cháu*” [1, tr.35]. Trong đó, vai trò quan trọng hàng đầu của GD hình là việc đào tạo con người, cung cấp nguồn nhân lực cho sự nghiệp phát triển kinh tế và tiến bộ xã hội của một quốc gia. Người chỉ rõ: “*Vô luận việc gì đều do con người làm ra, từ nhỏ đến to, từ gần đến xa đều thế cả. Vì vậy, GD được Người coi là một mặt trận hết sức quan trọng trong sự nghiệp cách mạng Việt Nam. Từ những nhận thức sâu sắc ấy, triết lí GD (TLGD) của Chủ tịch Hồ Chí Minh được hình thành dựa trên thực tiễn các mạng Việt Nam, mang hơi thở thiết thực của cuộc sống, “xuất phát từ cuộc sống, khai vát từ cuộc sống rồi trở lại phục vụ cuộc sống, làm cho ội dụng, phương pháp GD hết sức phong phú, thiết thực, iệu quả và sinh động” [2, tr.323]. TLGD của Người chính triết lí hành động. GD, đào tạo con người phải đáp ứng học yêu cầu của sự nghiệp cách mạng nước nhà. Thẩm lượng những TLGD của Người, các cấp quản lí và các thầy, giáo trong ngành GD đã không ngừng đổi mới, nâng cao ất lượng dạy và học. Trong đó, Bộ GD&ĐT đặc biệt chú ọng đến đổi mới chương trình GD phổ thông theo hướng ng cường, chú trọng các hoạt động trải nghiệm, học đi đôi ữ hành, lí luận gắn với thực tiễn.*

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Triết lí giáo dục của Chủ tịch Hồ Chí Minh

Ngay sau ngày tuyên bố độc lập, thành lập nước Việt

Nam Dân chủ Cộng hòa (02 tháng 9 năm 1945), khi đất nước đang phải đối mặt với muôn vàn khó khăn cả trong lẫn ngoài nước, từ giặc đói, giặc dốt đến giặc ngoại xâm, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã chỉ ra một trong sáu nhiệm vụ cấp bách hàng đầu cần giải quyết đó là chống nạn mù chữ, bởi “*Một dân tộc dốt là một dân tộc yếu*” [1, tr.6]. Người xem GD chính là động lực thúc đẩy nâng cao trình độ văn hóa của nhân dân, từ đó, tạo nguồn lực chính phát triển đất nước: “*Trình độ văn hóa của nhân dân được nâng cao sẽ giúp chúng ta đẩy mạnh công cuộc khôi phục kinh tế, phát triển dân chủ. Nâng cao trình độ văn hóa của nhân dân cũng là một việc cần thiết để xây dựng đất nước ta thành một nước hòa bình, thống nhất, độc lập, dân chủ và giàu mạnh*” [3, tr.458 - 459].

Với nhận thức đúng đắn trên đây về tầm quan trọng của GD, Người nhấn mạnh GD cần tập trung vào các nội dung chính sau: Thể dục: Làm cho thân thể mạnh khỏe, đồng thời cần giữ gìn vệ sinh riêng và vệ sinh chung; Trí dục: Ôn lại những điều đã học, học thêm những tri thức mới; Mĩ dục: Để phân biệt cái gì là đẹp, cái gì không đẹp; Đức dục: Là yêu Tổ quốc, yêu nhân dân, yêu lao động, yêu khoa học, yêu trọng của công [2, tr.98]. Từ nội dung GD đó, Người cho rằng: Nhà trường phải gắn liền với thực tế (học nhà, với đời sống nhân dân. Thầy tham gia và học sinh (HS), tùy hoàn cảnh và khả năng, cần tham gia những công tác xã hội ích nước, lợi dân. Có thể thấy, tư tưởng GD của Người có sự tương đồng với TLGD của UNESCO hiện nay: Học để biết, học để làm, học để cùng chung sống và học để khẳng định mình. GD thực chất là đào tạo ra những người công dân có năng lực hành động, không đứng lại ở việc cung cấp lí luận thuần túy. Với nội dung GD như vậy, Chủ tịch Hồ Chí Minh luôn hướng đến một nền GD đào tạo xây dựng những con người mới phát triển toàn diện, vừa hồng vừa

chuyên. Đối với các cấp học, Chủ tịch Hồ Chí Minh căn cứ vào đặc điểm của mỗi độ tuổi để đưa ra những yêu cầu cụ thể cho ngành GD:

Cấp Tiểu học cần dạy các cháu thiếu nhi: Yêu Tổ quốc, yêu nhân dân, yêu lao động, yêu khoa học, trong của công. Cách dạy phải nhẹ nhàng và vui vẻ, không gò ép thiếu nhi vào khuôn khổ nề nếp lớn, phải đặc biệt chú ý giữ gìn sức khỏe của các cháu.

Cấp Trung học thì cần đảm bảo cho học trò có những tri thức phổ thông chắc chắn, thiết thực, thích hợp với nhu cầu và tiền đề xây dựng nước nhà, bỏ những phần nhỏ không cần thiết cho đời sống thực tế [3, tr.186]. Chỉ có như thế, GD mới thực hiện tốt nhiệm vụ đào tạo nên "những công dân hữu ích cho nước Việt Nam, mới nên GD làm phát triển hoàn toàn năng lực sẵn có của các em" [2, tr.325].

Để hoàn thành được những mục tiêu ấy, Người luôn chú trọng thực hiện "Học đi đôi với hành, lí luận gắn liền thực tiễn. Lí luận như kim chỉ nam, nó chỉ phương hướng cho chúng ta trong công việc thực tế, không có lí luận thì như nhắm mắt mà đi... Lí luận cốt để áp dụng vào công việc thực tế. Lí luận mà không áp dụng vào thực tế là lí luận suông. Dù xem được hàng vạn quyển lí luận, nếu không biết đem ra thực hành thì khác nào một cái hòm đựng sách" [4, tr.273 - 274].

Muốn làm được điều đó, giáo viên cần phải có phương pháp dạy học phù hợp, phải dựa vào người học, lấy người học làm cơ sở, nền tảng. "Dạy các cháu thì nói với các cháu chỉ là một phần, cái chính là phải cho các cháu nhìn thấy, cho nên những tấm gương thực tế là rất quan trọng" [5, tr.77 - 78]. Đối với HS: "Các cháu không nên học gao, không nên học vẹt. Bắc không cần giải thích học gao, học vẹt là thế nào vì các cháu biết cả rồi. Học phải suy nghĩ, học phải liên hệ với thực tế, phải có trí nghiệm và thực hành. Học và hành phải kết hợp với nhau" [2, tr.133]. Người lấy ví dụ thực tiễn: Trước kia học về nông học, thầy trò chỉ học qua sách vở. Bây giờ, các cháu về nông thôn, cấy cấy, trồng trọt, làm phân. Như thế là học kết hợp với hành. Chủ tịch Hồ Chí Minh cũng chỉ ra rằng, chính nhờ việc thực hành mà tri thức được tăng thêm.

Người quan niệm học tập và lao động phải luôn song hành với nhau, bổ trợ cho nhau. Thành quả của quá trình học tập sẽ thu lại ở kết quả của lao động bởi: "Một người học xong đại học, có thể giỏi là trí thức. Song y không biết cấy ruộng, không biết làm công, không biết đánh giặc, không biết làm việc khác. Nói tóm lại: Công việc thực tế y không biết gì cả. Thế thì y chỉ là trí thức nửa mùa. Trí thức của y là trí thức học sách chứ chưa phải là trí thức hoàn toàn. Y muốn thành trí thức hoàn toàn thì phải đem cái trí thức đó áp dụng vào thực tế" [6, tr.53].

Với nhận thức đó, Người rất chú trọng vào tình ứng dụng thực tiễn của tri thức. Học tập phải gắn với nhu cầu thực tiễn của công việc, yêu cầu của xã hội. Chủ tịch Hồ Chí Minh yêu cầu phải loại bỏ trong GD "thái độ thờ ơ đối với xã hội, xa rời lối sống lao động và đấu tranh của nhân dân; học để lấy bằng cấp, theo lối nhồi sọ" và cần xây dựng tư tưởng: Dạy và học để phục vụ Tổ quốc, phục vụ nhân dân. Nhà trường phải gắn liền với thực tế nhà nước, với đời sống của nhân dân [2, tr.126].

Muốn tăng hiệu quả GD, theo Người "Trường học phải liên hệ chặt chẽ với gia đình, với xã hội" [7, tr.747]. GD trong nhà trường chỉ là một phần, bên cạnh đó cần có sự GD xã hội và trong gia đình để giúp cho việc GD trong nhà trường tốt hơn. Việc GD thể hệ trẻ không phải là việc của riêng ngành GD mà cần có sự phối hợp cả ba lực lượng trên thì mới tạo được hiệu quả cao nhất, mới tạo ra được những thế hệ công dân tốt, đáp ứng yêu cầu xây dựng, phát triển đất nước, văn minh và giàu mạnh.

Như vậy, từ những TLGD của Người, chúng ta thấy toàn diện đó chính là GD phải khai phóng, dân chủ, hướng đến đáp ứng nhu cầu cuộc sống, học không dừng lại ở hiểu biết mà phải biết vận dụng những hiểu biết đó để giải quyết các vấn đề nảy sinh trong công việc, đời sống sinh hoạt thường nhật, trong nhiệm vụ cách mạng, học để làm việc chứ không phải để nói suông.

2.2. Chủ tịch Hồ Chí Minh - một tấm gương sáng trong học tập và rèn luyện, gắn học tập với trải nghiệm thực tiễn

Chủ tịch Hồ Chí Minh là một tấm gương sáng trong học tập và rèn luyện. Người quan niệm học không chỉ dừng lại ở thời gian ngồi trên ghế nhà trường mà phải học tập suốt đời, Người dạy: "Học hỏi là một việc tiếp tục suốt đời. Suốt đời phải gắn liền lí luận với công tác thực tiễn. Không ai có thể tự cho mình đã biết đủ rồi, đã biết hết rồi. Thế giới ngày càng đổi mới, nhân dân ngày càng tiến bộ, cho nên chúng ta phải tiếp tục học và hành để tiến bộ kịp nhân dân" [6, tr.39]. Quan điểm đó của Chủ tịch Hồ Chí Minh đã được chính bản thân Người minh chứng suốt cả cuộc đời học tập và hoạt động cách mạng của mình.

Ngay từ thời niên thiếu, những năm tháng sinh sống tại quê nhà Nghệ An, nhận thức, hiểu biết của Chủ tịch Hồ Chí Minh đã được xây dựng, bồi đắp từ những câu chuyện của ông ngoại, câu ru của bà ngoại, những lời dạy của mẹ và những bài giảng đầu đời do cha truyền thụ. Từ đó hình thành trong con người của Chủ tịch Hồ Chí Minh lòng say mê học tập, thích tìm tòi, khám phá.

Đến năm lên năm tuổi (1895), Người đã theo cha, mẹ rời quê hương để vào Huế sinh sống và học tập. Trên chặng đường ấy, Người thấy cảnh nhân dân ta bị áp bức, bóc lột, lắng nghe những câu chuyện của cha trong các buổi đàm đạo với các chí sĩ yêu nước, từ đó dần phát triển lòng yêu nước thành chủ nghĩa yêu nước và quyết tâm ra đi tìm con đường giải phóng dân tộc. Trong những năm tháng học tập tại Trường Tiểu học Pháp - Việt Đông Ba và Trường Quốc học Huế, Chủ tịch Hồ Chí Minh không dừng lại ở việc tiếp thu tri thức mà luôn quan sát, có những nhìn nhận, đánh giá về thực sách GD của chính quyền thực dân, luôn đi tìm những gì ẩn chứa đằng sau câu khẩu hiệu mà thực dân Pháp kêu gọi: "Tự do, bình đẳng, bác ái". Những năm tháng ngồi trên ghế nhà trường thực dân cũng đã tạo điều kiện cho Chủ tịch Hồ Chí Minh được tiếp xúc nhiều với những tư tưởng tiến bộ mới, biết tới phong trào Đông Kinh Nghĩa Thục, ủng hộ việc xây dựng nhà trường theo lối mới, phương pháp dạy học mới, học tập chữ Quốc ngữ, nâng cao hiểu biết về khoa học kĩ thuật, bài trừ những hủ tục lạc hậu của chế độ phong kiến. Cũng tại đây, Chủ tịch Hồ Chí Minh lần đầu được hòa mình vào phong trào đấu tranh của nhân dân

ng Phong trào chống thuế của nông dân Trung Kỳ năm 1908. Đây chính là bước ngoặt đánh dấu sự trưởng thành của phong trào yêu nước của Người, cũng là sự kiện quan trọng để Người quyết định rời bỏ "thành đường trường học" và chế độ thực dân để đi theo tiếng gọi Tổ quốc, tìm con đường giải phóng dân tộc.

Từ tháng 8 năm 1910 đến tháng 02 năm 1911, Chủ tịch Hồ Chí Minh lúc bấy giờ là Nguyễn Tất Thành đứng chân dạy học tại Trường Dục Thanh, Phan Thiết trên hành trình tìm đường cứu nước của mình. Tại ngôi trường này, Nguyễn Tất Thành luôn là người thầy không chỉ được đồng nghiệp và học trò yêu kính mà còn được bà con xóm giềng quý mến bởi đức tính khiêm tốn, học hỏi và yêu thương con người. Dù chỉ là điểm dừng chân tạm thời, nhưng Người vẫn luôn nỗ lực hết mình trong công tác giảng dạy, tất cả đều vì học trò thân yêu. Thầy giáo Nguyễn Tất Thành luôn khuyến khích học trò của mình đọc sách để nâng cao hiểu biết về lí luận, quyền tiên xây dựng tổ quốc nhà trường, do điều kiện cho HS được tiếp xúc với Tân thư, Tân văn. Người có phương pháp dạy học tiến bộ, gắn việc học của học trò với thực tế đời sống xã hội. Người tổ chức cho HS tham gia học tập ngoài trời, chú trọng vào các trải nghiệm thực tế của người học. Cho HS quan sát thực tế đời sống, lắng nghe những câu chuyện của nhân dân, của cuộc sống xã hội đời thường, trả lời những vấn đề của đời sống đặt ra nhằm nâng cao hiểu biết về đời sống thực tế, cho các em thêm hiểu biết sâu sắc về đời sống tự nhiên và xã hội. Không chỉ dừng lại ở quan sát mà còn hướng dẫn HS thực hiện các hoạt động thực tế. Thầy giáo Nguyễn Tất Thành cùng học trò tập thể đọc nâng cao sức khỏe, cùng học trò tham gia các hoạt động lao động trong nhà trường. Từ đó, bồi dưỡng cho các em tình cảm đoàn kết, lòng yêu nước, yêu lao động và năng lực hành động. Hệ thống phương pháp GD của Chủ tịch Hồ Chí Minh không chỉ nhằm để truyền tải kiến thức mà còn tạo điều kiện cho mọi người được học tập phát huy những năng động, sáng tạo trong nhận thức, trong hoạt động thực tiễn, giúp con người làm chủ bản thân, làm chủ xã hội. Đến những năm tháng bốn ba nước ngoài tìm đường cứu nước (1911 - 1941), Chủ tịch Hồ Chí Minh vẫn luôn nêu cao việc gắn liền học tập và lao động, phân vai vừa học vừa làm. Người làm qua rất nhiều công việc khác nhau như: Bồi dưỡng, thợ chụp ảnh, lao công quét tuyết, viết báo... Trong hoạt động cách mạng, Người hằng hái tham gia đấu tranh trong hàng ngũ của giai cấp công nhân, của nhân dân lao động khắp và các nước khác. Người đi khắp các nước, từ Châu Âu sang Châu Phi để lao động, quan sát và học tập. Chính những hoạt động thực tiễn đó đã cho Người những bài học lý giá của cuộc sống, tạo cơ sở, tiền đề để khi bắt gặp chủ nghĩa Mác - Lênin. Người nhanh chóng tìm ra và khẳng định con đường cứu nước đúng đắn cho dân tộc Việt Nam. Trong GD, đào tạo cán bộ cách mạng. Người học tập các phương pháp tiến bộ, kinh nghiệm GD tiến tiên trên thế giới, áp dụng linh hoạt vào thực tế nước nhà. Năm 1924, Chủ tịch Hồ Chí Minh về Quảng Châu - Trung Quốc để chuẩn bị cho việc thành lập chính đảng vô sản ở Việt Nam. Người chỉ đạo mở các lớp huấn luyện chính trị, đào tạo cán bộ cách mạng. Trong quá trình đào tạo cán bộ, với vai trò là giáo

viên đứng lớp, Chủ tịch Hồ Chí Minh sử dụng các phương pháp sư phạm mới mẻ, luôn kết hợp học đi đôi với hành, với các phương pháp dạy học trực quan sinh động, tiến hành thảo luận, tổ chức diễn đàn. Người vừa học cấp lí luận, vừa nghe học viên trao đổi, vừa tổ chức cho các học viên thực hiện các chương trình tham quan, thâm nhập thực tế tại Quảng Châu, phát huy tối đa khả năng tự duy, tính tích cực của người học. Chính sự kết hợp nhuần nhuyễn giữa lí luận và thực tế, vừa học vừa hành giúp học viên hiểu sâu, nắm chắc vấn đề vừa biết cách vận dụng vào thực tiễn, mang lại hiệu quả cao trong công tác đào tạo cán bộ. Kết thúc khóa học, Người tổ chức đưa cán bộ về nước sống, hoạt động, cùng ăn, cùng ở, cùng làm với thợ thuyền, nhân dân lao động để truyền bá chủ nghĩa Mác - Lê nin, gây dựng cơ sở cách mạng. Các cán bộ sau khi hoàn thành huấn luyện đều có trình độ lí luận và thực tiễn cao, có tinh thần và ý chí cách mạng kiên định, trở thành những hạt nhân quan trọng trong phong trào cách mạng Việt Nam.

Với việc học, Chủ tịch Hồ Chí Minh lấy tự học làm cốt. Câu chuyện về học tiếng Pháp của Người là một minh chứng sống động cho điều này: "Khi hỏi được những từ mới, Nguyễn viết vào một tờ giấy dán ở chỗ dễ thấy, có khi viết lại vào cánh tay để trong lúc làm việc vẫn học được. Lại cả khi đi đường, Nguyễn cũng nhắm bài học. Ban đêm, khi chưa ngủ, Nguyễn lấy tay viết mò những chữ khó xuống chân cho kĩ nhớ, cứ như thế mỗi ngày Nguyễn học thêm vài từ mới. Học được chữ nào, Nguyễn tìm cách ghép câu để dùng ngay. Học như thế sau một thời gian, Nguyễn đọc được báo và sách nước ngoài" [6, tr.38]. Chính sự nỗ lực không ngừng nghỉ, biết kết hợp lí luận và thực tiễn, vừa học vừa hành đã đem lại những thu hoạch to lớn trên con đường học tập và tìm tòi con đường cứu nước, giải phóng dân tộc của Người. Người xem những trải nghiệm thực tiễn chính là lớp học, trường học của mình. Trường học đó đã dạy cho Chủ tịch Hồ Chí Minh những bài học quý giá về: Khoa học xã hội; Khoa học quân sự; Lịch sử; Chính trị; cách yêu, cách ghét, yêu nước, yêu loài người, yêu dân chủ, hòa bình và căm ghét áp bức, ích kỉ... Học những điều hữu ích cho nhân dân [6, tr.39]. Bài học của sự khổ luyện thành tài đã được Chủ tịch Hồ Chí Minh đúc kết trong tác phẩm và chương của mình:

Gạo đem vào giã bao đau đớn.

Gạo giã xong rồi trắng tựa bông;

Sống ở trên đời người cũng vậy.

Gian nan rèn luyện mới thành công.

(Bài thơ *Nghe tiếng giã gạo* - Văn Trục - Văn Phụng dịch)

2.3. Hoạt động trải nghiệm trong chương trình phổ thông mới dưới ánh sáng triết lí giáo dục Hồ Chí Minh

Tiếp thu tư tưởng về TLGD của Chủ tịch Hồ Chí Minh trong hoạt động dạy và học "Học đi đôi với hành, lí luận gắn liền với thực tiễn", Bộ GD&ĐT đã tiến hành xây dựng chương trình GD phổ thông mới với quan điểm: "Chương trình GD phổ thông bảo đảm phát triển phẩm chất và năng lực người học thông qua nội dung GD với những kiến thức, kĩ năng cơ bản, thiết thực, hiện đại; hài hoà đức, tri, thể, mĩ: